DOI: https://doi.org/10.37547/supsci-ojss-06-11-21 **Pages: 239-243**

Oriental Journal of Social Sciences

SUPPORT SCIENCE

ORIENTAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

journal homepage:
https://www.supportscience.uz/index.php/ojss

PHILOSOPHICAL ESSENCE OF THE PRINCIPLES OF JUSTICE AND EQUALITY IN PROVIDING SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION IN UZBEKISTAN

Bunyod Anvarovich Buriyev
Independent researcher at the National University of Uzbekistan
Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: social protection, justice, equality, human dignity, targeting, social state, equal opportunity.

Received: 10.11.2026
Accepted: 11.11.2026
Published: 12.11.2026

Abstract: The article offers a socio-philosophical analysis of justice and equality in Uzbekistan's system of social protection. Equality is interpreted not as identical assistance for everyone, but as the creation of comparable opportunities for a dignified life while recognizing differences in needs and circumstances. Targeting, transparency, legal safeguards and accessible appeal mechanisms are examined as institutional criteria of social justice.

O'ZBEKISTONDA AHOLINING IJTIMOIY HIMOYASINI TA'MINLASHDA ADOLAT VA TENGLIK TAMOYILLARINING FALSAFIY MOHIYATI

Bunyod Anvarovich Buriyev
O'zbekiston Milliy universiteti mustaqil izlanuvchisi
Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: ijtimoiy himoya, adolat, tenglik, inson qadr-qimmati, manzillilik, ijtimoiy davlat, teng imkoniyat.

Annotatsiya: Maqolada O'zbekistonda aholini ijtimoiy himoya qilish jarayonida adolat va tenglik tamoyillarining mazmuni ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Tenglikning barcha kishilarga bir xil yordam berish emas, balki inson qadr-qimmati, ehtiyoj va imkoniyatlaridagi farqlarni hisobga olgan holda munosib hayot uchun teng sharoit yaratish ekani asoslanadi. Manzillilik, ochiqlik, huquqiy kafolat va fuqarolarning qarorlar ustidan shikoyat qilish imkoniyati ijtimoiy adolatning institutsional mezonlari sifatida yoritiladi.

ФИЛОСОФСКАЯ СУЩНОСТЬ ПРИНЦИПОВ СПРАВЕДЛИВОСТИ И РАВЕНСТВА В ОБЕСПЕЧЕНИИ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ УЗБЕКИСТАНА

Бунёд Анварович Буриев
Независимый исследователь Национального университета Узбекистана
Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: социальная защита, справедливость, равенство, достоинство человека, адресность, социальное государство, равные возможности.

Аннотация: В статье с социально-философской точки зрения анализируется содержание принципов справедливости и равенства в обеспечении социальной защиты населения Узбекистана. Обосновывается, что равенство означает не одинаковый объём помощи для всех, а создание равных возможностей для достойной жизни с учётом различий в потребностях и жизненных обстоятельствах. Адресность, открытость, правовые гарантии и возможность обжалования решений рассматриваются как институциональные критерии социальной справедливости.

Kirish. Ijtimoiy himoya jamiyatning muhtoj qatlamlariga moddiy ko‘mak ko‘rsatish bilangina cheklanmaydi. U insonning jamiyatdagi o‘rnini, davlat va fuqaro o‘rtasidagi axloqiy-huquqiy munosabatni ham ifodalaydi. O‘zbekistonning yangi tahrirdagi Konstitutsiyasida mamlakatning ijtimoiy davlat sifatida belgilanishi ijtimoiy siyosatga xayriya yoki vaqtinchalik yordam emas, balki insonning munosib hayot kechirish huquqini ro‘yobga chiqaruvchi barqaror institut sifatida qarashni talab etadi [1]. Shu ma’noda adolat va tenglik ijtimoiy himoya tizimining tashqi bezagi emas, uning maqsadi, mezoni va qonuniylik manbaidir.

Muhokama va natijalar. Jamiyatdagi imkoniyatlar, salomatlik, daromad, oilaviy sharoit va mehnatga layoqat bir xil emas. Shuning uchun tenglikni barcha fuqarolarga aynan bir xil hajmda yordam berish bilan aynanlashtirish hayotiy farqlarni ko‘rmaslikka olib keladi. Adolat esa ushbu farqlarni tan olib, yordamni ehtiyoj darajasi, huquqiy maqom va shaxsning mustaqil hayotga qaytish imkoniyati bilan bog‘laydi. Maqolaning maqsadi O‘zbekistondagi ijtimoiy himoya islohotlari misolida adolat va tenglikning mazmuniy birligini, ular o‘rtasidagi ehtimoliy ziddiyatlarni hamda amaliy mezonlarini ochib berishdan iborat.

Adolat ijtimoiy ne’mat, mas’uliyat va imkoniyatlarning asosli taqsimlanishini anglatadi. Uning mohiyati faqat natijadagi tenglikda emas, qaror qabul qilish tartibining xolisligida ham namoyon bo‘ladi. Fuqaro nima sababdan yordam olgani yoki olmagani haqida tushunarli axborotga ega bo‘lsa, mezonlar hammaga bir xil tatbiq etilsa va xatoni tuzatish yo‘li mavjud

bo‘lsa, ijtimoiy himoya qarori adolatli deb qabul qilinadi. Aksincha, yordam miqdori yetarli bo‘lsa-da, jarayon kamsituvchi yoki tushunarsiz kechsa, shaxs o‘zini huquq egasi emas, iltimos qiluvchi sifatida his qiladi.

Tenglikning falsafiy mazmunida ikki qatlam mavjud. Huquqiy tenglik barcha kishilarning qonun oldida bir xil qadrga ega ekanini bildiradi. Mazmuniy tenglik esa insonlarning boshlang‘ich sharoiti turlicha ekanini e’tiborga olib, zaif vaziyatdagi shaxsga qo‘shimcha tayanch berishni talab qiladi. Nogironligi bo‘lgan shaxs uchun moslashtirilgan xizmat, boquvchisini yo‘qotgan oila uchun daromad kafolati yoki og‘ir vaziyatdagi bolaga individual hamrohlik boshqa fuqarolarga nisbatan imtiyoz emas. Bunday choralar real imkoniyatlar orasidagi nomutanosiblikni yumshatadi.

Yangi O‘zbekiston taraqqiyotining markaziga inson qadri qo‘yilishi ijtimoiy siyosat tilini ham o‘zgartiradi. Shaxs davlat yordamining passiv obyekti emas, o‘z ehtiyoji va hayotiy rejasiga ega subyekt sifatida tan olinadi [2]. Shu bois adolatli himoya fuqaroning fikrini eshitish, uning oilaviy va mahalliy sharoitini tushunish, ko‘mak shaklini birgalikda belgilashni nazarda tutadi. Bu yondashuv paternalizmni cheklab, yordamni qaramlikka emas, salohiyatni tiklashga yo‘naltiradi.

O‘zbekiston Respublikasi aholisini ijtimoiy himoya qilish strategiyasida qamrovni kengaytirish, xizmatlar sifatini oshirish va zaif guruhlarning iqtisodiy faolligini qo‘llab-quvvatlash ustuvor vazifa sifatida belgilangan [3]. Strategiyaning falsafiy ahamiyati shundaki, u tenglikni nafaqa oluvchilar soni bilan emas, insonlarning asosiy ijtimoiy xizmatlardan foydalana olish darajasi bilan bog‘laydi. Demak, tizimning natijasi ajratilgan mablag‘ hajmidan tashqari, shaxsning xavfsizligi, mustaqilligi va jamiyat hayotida ishtirok etish imkoniyati orqali baholanishi lozim.

Manzillilik adolatni ta’minlashning zarur vositasi bo‘lsa-da, u mutlaq va xatosiz mexanizm emas. Daromadga oid ma’lumotlarning kechikishi, norasmiy bandlik, oiladagi yashirin parvarish yuki yoki hududlar o‘rtasidagi xizmat tafovuti ehtiyojni to‘liq aks ettirmasligi mumkin. Shuning uchun raqamli mezonlar ijtimoiy xodimning kasbiy bahosi va fuqaroning o‘z holatini izohlash huquqi bilan to‘ldirilishi kerak. Algoritm tezlik beradi, insoniy muloqot esa vaziyatning ma’nosini ochadi.

Aholiga sifatli ijtimoiy xizmat va yordam ko‘rsatish bo‘yicha joriy etilgan yangi boshqaruv tizimi, xususan, “Inson” ijtimoiy xizmatlar markazlari xizmatni fuqaroning yashash joyiga yaqinlashtirishga qaratilgan [4]. Bu tuzilmalarning adolatga qo‘shadigan hissasi xizmatlar soni bilangina o‘lchanmaydi. Ular fuqaroning muammosini bo‘laklarga ajratmasdan, daromad, sog‘liq, parvarish, bandlik va huquqiy maslahatni o‘zaro bog‘liq holatda ko‘ra olganida teng imkoniyatning amaliy maydoni yuzaga keladi.

Tenglik markaz va chekka hudud, raqamli ko‘nikmaga ega va undan mahrum fuqaro, hujjatlarini mustaqil rasmiylashtira oladigan va ko‘makka muhtoj shaxs o‘rtasidagi to‘siqlarni ham kamaytirishni talab qiladi. Faqat elektron shaklda ishlaydigan xizmat texnik jihatdan zamonaviy bo‘lishi mumkin, biroq undan foydalana olmaydigan guruhlar mavjud bo‘lsa, mazmunan tenglik buziladi. Shu sababli raqamli kanal yuzma-yuz maslahat, mobil xizmat va tushunarli axborot bilan birga ishlashi zarur.

Ijtimoiy adolatning muhim natijasi institutsional ishonchdir. Fuqaro yordam olish tartibini oldindan bilsa, qaror shaxsiy tanish-bilishdan emas, ochiq mezondan kelib chiqsa, davlat institutlarini umumiy manfaatning ifodasi sifatida qabul qiladi. Ishonch esa qonunlarga ixtiyoriy rioya qilish, soliqqa mas’uliyatli munosabat va jamoat ishlarida ishtirokni kuchaytiradi. Shunday qilib, ijtimoiy himoyadagi adolat alohida shaxsning ehtiyojini qondirish bilan birga jamiyatning axloqiy birligini mustahkamlaydi.

“O‘zbekiston – 2030” strategiyasining yangilangan maqsadlari ijtimoiy xizmatlarning manzilliligi va natijadorligini inson manfaatlari bilan uyg‘unlashtiradi [5]. Bu yo‘nalishda baholash mezonlarini insoniy natijalarga yaqinlashtirish muhim: yordam oilaning barqaror daromadga chiqishiga ko‘maklashdimi, bolaning ta’limdan uzilish xavfini kamaytirdimi, parvarishga muhtoj shaxsning mustaqilligini oshirdimi, degan savollar ustuvor bo‘lishi kerak. Statistik qamrov zarur, lekin u inson hayotidagi sifat o‘zgarishlarini to‘liq aks ettira olmaydi.

Qadr-qimmatni asrash xizmat ko‘rsatish madaniyatidan boshlanadi. Muhtojlik holatini oshkor qilish, kishini ayblovchi ohangda so‘roq qilish yoki yordamni minnat shaklida taqdim etish moddiy ko‘makning ijobiy ta’sirini pasaytiradi. Adolatli tizim shaxsiy ma’lumotlarni himoya qiladi, murojaatchi bilan hurmat asosida gaplashadi va uning tanlovini imkon qadar saqlab qoladi. Bunday munosabat ijtimoiy himoyani insonning zaifligini qayd etuvchi emas, uning hayot ustidan nazoratini tiklovchi institutga aylantiradi.

Xulosa. O‘zbekistonda ijtimoiy himoyani rivojlantirish adolat va tenglikni bir-biriga qarshi qo‘ymasdan talqin etishni talab qiladi. Huquqiy maqomda tenglik, ehtiyojga mos ko‘makda adolat, xizmatdan foydalanishda ochiqlik va qarorlar ustidan shikoyat imkoniyati yagona tizimning tarkibiy qismlaridir. Manzilli yordam barcha uchun bir xil taqsimotdan voz kechadi, ammo u inson qadrini pasaytirmaydigan, tekshiriladigan va xatoni tuzatishga ochiq tartibda amalga oshirilgandagina adolatli bo‘ladi. Ijtimoiy siyosatning bosh mezoni fuqaroning yordam olganligi emas, uning munosib hayot, mustaqil tanlov va jamiyatda faol ishtirok etish imkoniyati kengayganligidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Yangi tahrir. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.

2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021. – 464 b.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 25-iyuldagi PF-175-son “O‘zbekiston Respublikasi aholisini ijtimoiy himoya qilish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.

4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 1-iyundagi PF-82-son “Aholiga sifatli ijtimoiy xizmat va yordam ko‘rsatish hamda uning samarali nazorat tizimini yo‘lga qo‘yish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Farmoni // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 16-fevraldagi PF-21-son “O‘zbekiston – 2030” strategiyasini 2026–2030-yillarda amalga oshirish to‘g‘risida”gi Farmoni // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.